

**Antropologia ortodoxă din perspectivă eclesială:
provocările postmodernității**

Mitropolia Olteniei
Consiliul Județean Dolj
Universitatea din Craiova – Facultatea de Teologie Ortodoxă
Centrul de Studii Teologice și Interreligioase (CSTI)

Pr. Conf. univ. dr. **NICOLAE RĂZVAN STAN**
(editor)

ANTROPOLOGIA ORTODOXĂ DIN PERSPECTIVĂ ECLESIALĂ: PROVOCĂRILE POSTMODERNITĂȚII

**Al VI-lea Colocviu Național de Teologie Dogmatică,
Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova,
Mănăstirea Tismana (jud. Gorj), 10-11 mai 2016**

Volum tipărit cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
† Dr. IRINEU,
Arhiepiscopul Craiovei
și Mitropolitul Olteniei

**Editura Universitaria
Editura Mitropolia Olteniei
Craiova, 2018**

Lucrare apărută sub egida *Centrului de Studii Teologice și Interreligioase (CSTI)* al Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova.

Coperta: *Iisus Hristos Pantocrator*, pictură murală-frescă, autor Grigore Popescu-Muscel, Biserica *Izvorul Tămăduirii*, Mănăstirea Lainici-Gorj.

Tehnoredactare (DTP): Nicolae Răzvan Stan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Antropologia ortodoxă din perspectivă eclesială: provocările postmodernității / ed.: Nicolae Răzvan Stan. - Craiova: Universitaria: Editura Mitropolia Olteniei, 2018
Conține bibliografie
ISBN 978-606-14-1389-8
ISBN 978-606-731-037-5

I. Stan, Nicolae Răzvan (ed.)

CUVÂNT ÎNAINTE

Perspectiva eclesială a antropologiei

Prin temele multiple pe care le propune, modurile complexe de manifestare și de definire, gama largă și diversificată a subiectelor și particularitățile lor specifice, antropologia se prezintă ca o știință dinamică, preocupată permanent de înțelegerea și de explicarea realităților pe care le reprezintă persoana umană. Modurile de abordare antropologică sunt multiple și diferite și sunt condiționate de locul pe care aceste tendințe îl conferă omului în contextul mai larg pe care-l exprimă existența, credința, condițiile sociale și preocupările culturale. Cert este că omul s-a bucurat tot timpul de o atenție diferită, încercându-se, pe cât a fost cu putință, să i se creeze un portret cât mai complet. Astfel, de la teoriile clasice ale filosofiei antice, la cele ale gândirii iluministe și până la viziunea creată prin aportul individualismului, autonomiei și secularizării contemporane s-au creat variante diferite de răspuns cu privire la ceea ce este omul, bineînțeles într-o evoluție oscilantă și uneori neinspirată. Aceste definiții unilaterale și, în anumite, aspecte chiar contradictorii au avut în vedere doar segmente dispersate ale conținutului general și unitar al definirii și manifestării persoanei umane. Tocmai acesta este și motivul pentru care antropologia rămâne în mod constant o temă deschisă și nepuizabilă.

În contextul actual, în care atacurile și provocările la adresa antropologiei s-au înmulțit, atât pe filieră filosofică, politică, economică, științifică și socială, cât și din perspectivă religioasă și culturală, este nevoie de o precizare a ceea ce este omul și a ceea ce el reprezintă cu adevărat. Nisipurile mișcătoare ale contemporaneității, pe care este chemat omul să se manifeste și să se împlinească, provoacă o serie de iluzii, neajunsuri, angoase, limitări și condiționări. Militându-se pentru mai binele umanității,

se uită adeseori persoanele umane care compun această umanitate. Discursul antropologic este de multe ori abstractizat sau idealizat fără, însă, a avea o finalitate concretă raportată la ceea ce reprezintă de fapt persoana umană și care sunt cerințele sale ființiale. Pe filiera secularizării, astăzi, sunt promovate o serie de teorii antropologice contrare de cele mai multe ori chiar noțiunii de persoană umană. Individualismul, narcisismul, hedonismul, materialismul sunt consecințele imediate pe care concepția evoluționistă, atât de prezentă în lumea științei și în așa-zisa societate „civilizată”, le produce în mod inevitabil. În aceste condiții este clar că de modul în care omul este înțeles depinde și comportamentul său ulterior și stilul de viață al întregii societăți umane.

Având în vedere întreaga problematică amintită mai sus, conducerea Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității din Craiova a propus dogmaștilor Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română, prezenți la Cel de-al V-lea Colocviu Național de Teologie Dogmatică, organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, în perioada 13-14 mai 2014, ca tema următorului colocviu național de teologie dogmatică să aibă nuanțe antropologice, inițiativă aprobată în unanimitate de cei prezenți. Astfel, în perioada 10-11 mai 2016, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova a organizat la Mănăstirea Tismana (jud. Gorj) Cel de-al VI-lea *Colocviu Național de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, cu tema: „Antropologia ortodoxă din perspectivă eclesială: provocările postmodernității”. Volumul de față cuprinde lucrările acestui colocviu național.

Abordarea antropologică a lucrării de față este deschisă de către IPS Prof. univ. dr. IRINEU ION POPA, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, prin studiul: *Firea umană luată din Preasfânta Fecioară Maria în alcătuirea persoanei Mântuitorului Iisus Hristos și în constituirea Trupului tainic al Domnului*. Într-o analiză de excepție, fundamentată biblic și patristic, IPS Prof. univ. dr. IRINEU ION POPA nuanțează din punct de vedere dogmatic o

serie de aspecte legate de firea umană asumată de Fiul lui Dumnezeu în unicul Său Ipostas dumnezeiesc prin Întrupare, de rolul deosebit pe care Fecioara Maria îl are în zămislirea Fiului lui Dumnezeu ca om, de Trupul tainic al Domnului care este Biserica, dar și de îndumnezeirea persoanelor umane prin participarea la sfințenia umanității lui Hristos. Prin hristologie, antropologia este plasată în realitatea plină de viață și de sfințenie a eclesiologiei și a triadologiei, Mântuitorul Hristos fiind Cel care, prin lucrarea Sfântului Duh, îi adună pe toți oamenii în Sine și-i prezintă ca Trup tainic al Său, ca Biserică.

Cel de-al doilea studiu, *Paradigma trinitară a familiei și provocările postmoderniste*, semnat de Pr. Prof. univ. dr. Ștefan BUCHIU, aduce în discuție documentul „Sfânta Taină a Cununiei și impedimentele la căsătorie” care a fost dezbătut la Marele Sinod Ortodox de la Creta, din anul 2016. Plecând de la provocările modernismului și ale postmodernismului aduse la adresa antropologiei teologice prin: ateism, evoluționismul darwinist, contestarea diferențelor sexuale dintre bărbat și femeie etc., autorul răspunde, pe baza principiilor antropologiei trinitare, subliniind că persoana umană poate să se păstreze în limitele normalului și ale naturalului și, în același timp, are posibilitatea desăvârșirii și a împlinirii de sine numai în măsura în care se deschide prezenței și lucrării lui Dumnezeu.

Un alt studiu, *Libertatea lui Dumnezeu și libertatea omului*, semnat de Pr. Prof. univ. dr. Valer BEL, pune în discuție problematica libertății omului în raport cu sine, cu ceilalți și cu Dumnezeu. Astfel, după ce vorbește despre Dumnezeu ca Existență deplină, prin Sine și de la Sine, și ca Izvor al întregii existențe și despre libertatea Sa absolută, autorul plasează analiza în dimensiunea antropologică, arătând care este valoarea inestimabilă și constituția ontologică de care omul se bucură prin crearea sa după chipul lui Dumnezeu și ce reprezintă marele dar al libertății de care acesta se învrednicește. Libertatea omului este o

realitate paradoxală care se deosebește în mod radical de libertatea lui Dumnezeu și care crește în potențialitate doar în măsura în care conlucrează cu Dumnezeu.

Pr. Prof. univ. dr. Ioan TULCAN, prin studiul: *Elemente ale antropologiei ortodoxe în gândirea lui Vladimir Lossky și relevanța acestora pentru omul contemporan*, realizează o analiză de sinteză a principalelor idei antropologice ale teologiei lui Vladimir Lossky. După ce face referire la principalele aspecte bio-bibliografice ale personalității renumitului teolog, autorul trece la analiza gândirii teologice a acestuia, reliefând ideile sale fundamentale, precum: locul special al doctrinei trinitare, problematica Filioque, crearea lumii, hristologia, iconomia Fiului și a Duhului Sfânt. În ceea ce privește antropologia lui Vladimir Lossky, aceasta este abordată avându-se în vedere următoarea structură de idei: legătura dintre dogma Sfintei Treimi și antropologie, locul și rolul persoanei umane în contextul întregii creații, caracterul personal al omului, conținutul teologic al persoanei umane conferit prin crearea după chipul lui Dumnezeu.

La rândul său, Pr. Prof. univ. dr. Dumitru MEGHEȘAN, prin referatul: *Mistagogia hainei nupțiale a sufletului spălată în Sângele de la Cina Mielului înjunghiat*, analizează din perspectivă mistagogică semnificația termenilor de nuntă duhovnicească și de haină de lumină. Întreaga creație a lui Dumnezeu este văzută ca o nuntă mistică la care omul este chemat să se bucure și să se împărtășească de darurile dumnezeiești. Prin păcat omul renunță la această participare și este îmbrăcat în hainele de piele, însă, prin Hristos, este readus la sfințenie și la lumină. Sfintele Taine îi redau omului hainele de nuntă și-i redescoperă demnitatea filiației divine. În acest sens, o atenție deosebită este acordată de autor sensurilor și conținuturilor profunde ale Tainei Sfintei Euharistii pe care se clădește și se desfășoară întreaga mistagogie creștină.

Prin contribuția sa, *Asceza, împlinire a umanului*, Pr. Prof. univ. dr. George REMETE plasează abordarea hristologică în

dimensiunea ascetico-mistică, arătând că asceza nu presupune o reprimare sau o anulare a firii umane, ci o înnobilare a acesteia. Asceza este o condiție a umanității, ține de natura ei și o ajută să se împlinească, să renunțe la nefirescul din fire și să se înalțe la sfințenie. În directă legătură cu antropologia și cu asceza mai sunt dezbătute și alte teme de spiritualitate ortodoxă, precum: trezvia, cunoașterea duhovnicească, nevoința duhovnicească, pocăința, sfințenia, nepătimirea, dobândirea Duhului Sfânt, raportul dintre sfințenie și genialitate etc.

Pr. Prof. univ. dr. Ioan POPESCU, prin studiul: *Antropologia Sfântului Maxim Mărturisorul versus antropologia postmodernă*, aduce în actualitate modelul antropologic propus de Sf. Maxim Mărturisorul, cu referire specială la principalele tendințe ale postmodernismului. Astfel, după ce plasează antropologia în context triadologic, hristologic și eclesiologic, autorul evidențiază menirea persoanei umane de a fi în unire cu Dumnezeu. Antropologia Sf. Maxim are caracter teocentric și desemnează faptul că omul se poate împlini numai prin plasarea și păstrarea în comuniune cu Dumnezeu. Hristos ridică umanitatea la starea îndumnezeirii, iar persoana umană, pe măsură ce împlinește virtutea, conlucrează cu Hristos la împlinirea binelui, se împărtășește de sfințenie. De asemenea, în partea a doua a studiului, sunt prezentate o serie de trăsături care caracterizează antropologia postmodernă.

La rândul său, Pr. Prof. univ. dr. Adrian NICULCEA, prin materialul: *Dialogul teologic cu protestanții și antropologia ortodoxă*, aduce în discuție și analizează referatele a doi teologi ortodocși români, și anume: Pr. Prof. univ. dr. Stelian Tofană și Pr. Dr. Mircea Basarab, prezentate în cadrul Celei de-a treisprezecea întruniri a Comisiei de dialog dintre luteranii din cadrul EKD și ortodocșii din cadrul BOR. Astfel, în prima parte a acestui studiu sunt prezentate în spirit critic contribuțiile celor doi teologi, iar în

partea a doua autorul propune o analiză personală a viziunii dogmatice despre sfințenie în Vechiul și în Noul Testament.

Pr. Prof. univ. dr. Cristinel IOJA, în studiul: *Spre o nouă abordare a antropologiei în dogmatica ortodoxă actuală*, vorbește, mai întâi, despre metoda specifică de abordare din Teologia Dogmatică Ortodoxă românească, pentru ca apoi să prezinte metoda, structura și conținutul antropologiei din perspectiva Dogmaticii Ortodoxe. În partea finală a studiului se analizează relevanța antropologiei ortodoxe pentru omul postmodern.

În continuare, Prof. univ. dr. Vasile CRISTESCU, prin studiul: *Persoană și natură în teologia lui Leonțiu de Bizanț*, prezintă, într-o abordare istorico-dogmatică și hermeneutică, o serie de aspecte legate de contribuția lui Leonțiu de Bizanț la formarea și clarificarea termenilor de persoană și natură. Astfel, după ce punctează semnificația și importanța doctrinei calcedoniene, atât pentru hristologie, cât și pentru antropologie, autorul precizează că Leonțiu de Bizanț continuă linia Calcedonului, având un aport deosebit în materie de terminologie și doctrină triadologică, hristologică și antropologică. Dintre conceptele specifice gândirii lui Leonțiu de Bizanț și analizate în mod special în materialul de față amintim: natura și ipostasul.

Contribuția Pr. Conf. univ. dr. SORIN ȘELARU, *Sfântul și Marele Sinod Ortodox: între Sinaxă de întâistătători și Sinod al Ortodoxiei Ecumenice*, are în vedere prezentarea și analiza textelor discutate la Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, care a avut loc în Creta, în perioada 16-27 iunie 2016. Sunt aduse în discuție o serie de aspecte legate de organizarea, participarea și agenda Sinodului, precum și detalii referitoare la conținutul principalelor documente discutate.

Pr. Conf. univ. dr. Ion STOICA și Pr. Lect. univ. dr. Sorin BUTE, prin studiul: *Repere privind taina persoanei și statutul ei ontologic*, abordează problematica tainei persoanei în dubla dimensiune a teologicului și a biologicului. Ca fiindă teologică,

omul este creat după chipul lui Dumnezeu și este chemat la comuniunea cu Dumnezeu și cu semenii. Este ființă dialogică, subiect personal capabil să comunice. În acest sens sunt dezbătute o serie de nuanțe legate de ceea ce reprezintă persoana umană și care este specificul personalismului creștin. Un loc important în iconomia acestei cercetări îl ocupă și tema embrionului uman, a demnității și a statutului său și a calității sale de persoană creată după chipul lui Dumnezeu.

În aceeași notă apologetic-doctrinară se plasează și următorul referat: *Considerații cu privire la valoarea trupului omenesc și la raportul dintre antropologia teologică și teoria evoluției*, semnat de Pr. Conf. univ. dr. Nicolae MOȘOIU. Astfel, după ce se prezintă locul, rolul și importanța trupului uman, se vorbește despre unitatea psiho-somatică a persoanei umane, pentru ca, în cele din urmă, un spațiu însemnat să fie alocat subiectului tainei trupului omenesc. Trupul nu este numai materie, ci este, de asemenea, și raționalitate, energie, materie subiectivizată, prezență și taină.

Pr. Conf. univ. dr. Nicolae Răzvan STAN, în studiul: *Dumnezeu și libertatea persoanei umane. Viziunea Spiritualității filocalice*, pune în discuție problematica libertății umane în raport cu Dumnezeu, potrivit învățaturii filocalice. Într-o lume în care omul vrea să fie tot mai liber și lipsit de orice responsabilitate se ridică întrebarea referitoare la rolul pe care Dumnezeu îl mai are în raport cu omul, dacă Dumnezeu se opune în vreun fel acestei libertăți. Bazat pe analiza învățaturii Părinților filocalici, studiul de față arată că doar Dumnezeu este garantul adevărat al libertății umane. Niciodată Dumnezeu nu se opune omului și libertății acestuia, deoarece El l-a creat pe om liber și dorește ca liber să se păstreze pentru veșnicie. În acest sens, în alte două subcapitole, autorul aduce în discuție rolul pe care Mântuitorul Hristos îl are în dezvoltarea libertății umane, precum și raportul dintre libertatea umană și harul dumnezeiesc.

În continuare, Arhidiac. Conf. univ. dr. Ionel UNGUREANU, prin referatul: *Căutarea primenirii de sine în cercetarea antropologică teologică*, propune o perspectivă metodologică de cercetare antropologică pe baza specificității doctrinei și spiritualității ortodoxe. El vorbește foarte des despre necesitatea primenirii antropologice, în sensul unei abordări bazate pe trăirea și pe experiența duhovnicească. De asemenea, de o atenție deosebită din partea autorului se bucură și subiectele: taina unicității personale și personalismul creștin.

Un studiu cu totul inedit în arealul teologiei ortodoxe este cel al Protos. Lect. univ. dr. Vasile BÎRZU, *Teantropie vs trans/post-humanism. Considerații ale antropologiei ortodoxe privind revendicările ultime ale transhumanismului*. Astfel, după ce sunt prezentate tendințele recente ale transhumanismului și se atrage atenția asupra pericolului himerizării și aneantizării persoanei umane, se precizează că numai Hristos este modelul deplin de împlinire și de desăvârșire a omului. Într-o lume plină de avataruri și multiple tendințe și practici tehnice, care încearcă să expulzeze omul în tărâmul artificialului, este nevoie de revenirea la adevăratele valori umane în care se regăsesc demnitatea, taina și veșnicia fiecărui om în parte. Prin Hristos umanitatea și-a câștigat veșnicia. El este singurul care a învins odată pentru totdeauna moartea și nonsensul. De aceea, doar în și prin El umanitatea poate să găsească rezolvarea tuturor problemelor ridicate de provocările postmodernismului nihilist.

La rândul său, Protos. Lect. univ. dr. Nathanael NEACȘU, prin materialul: *Antropologia ortodoxă și provocările postmodernității. O receptare teologico-critică a modelului comunitarist și multicultural al filosofului Charles Taylor*, aduce în discuție tezele comunitarismului și multiculturalismului elaborate de Charles Taylor. În acest sens, sunt expuse și analizate o serie de idei și de concepții specifice gândirii acestui filosof canadian, referitoare la: liberalism, comunism, individualism, materialism,

personalism, nihilism, libertate și demnitate. În partea finală a referatului de față, autorul realizează o evaluare teologică, din perspectiva antropologiei ortodoxe, a modelului comunitarist și multicultural susținut de Charles Taylor.

În continuare, Pr. Lect. univ. dr. Mihai BURLACU, în referatul: „*Omul recent*” sau „*omul fără rădăcini*”. *O reflecție antropologică asupra postmodernismului*, propune spre analiză două modele antropologice specifice gândirii române contemporane oferite de Pr. Prof. univ. dr. Dumitru Popescu – „omul fără rădăcini” și de Horia Roman Patapievici – „omul recent”. Astfel, după ce sunt explicate aceste două noțiuni și se specifică particularitățile fiecăreia în parte, abordarea este plasată în contextul mai larg al provocărilor postmodernismului, pentru ca în final să se cristalizeze o paradigmă antropologică teologică.

Studiul final al acestui volum este semnat de Pr. Lect. univ. dr. Grigore Dinu MOȘ, având titlul: *Ideea transcendentalului în teologie: prefigurări în antropologia patristică și formulări contemporane*. Autorul își concentrează analiza pe ideea transcendentalului, mai întâi în gândirea filosofică și apoi pe modul în care aceasta a fost receptată, preluată și particularizată de teologia creștină. Astfel, după ce sunt punctate principiile transcendentalității persoanei umane proprii gândirii celor doi mari Sfinți Părinți ai Bisericii Ortodoxe, Sf. Grigorie de Nyssa și Sf. Maxim Mărturisitorul, se trece, apoi, la analiza principalelor formulări contemporane ale unității transcendente, reprezentate de Vladimir Lossky, Părintele Dumitru Stăniloae (deoființimea umană) și Arhim. Sofronie Saharov (întregul Adam).

Prin cele 19 studii, volumul de față reprezintă o importantă contribuție academică pe care profesorii de la disciplina Teologie Dogmatică de la Facultățile de Teologie Ortodoxă din România o aduc în vederea expunerii, clarificării și nuanțării anumitor teme de antropologie. Din cele prezentate reiese clar că singura perspectivă care dă valoare reală antropologiei este cea eclezială.

Ca ființă teologică, doxologică și comunală, persoana umană poartă în sine responsabilitatea iubirii și a sfințeniei. Departe de orice provocare de tipul nihilismului postmodernist, antropologia ortodoxă propune modelul Hristos. El, Hristos Domnul, Care „ieri și azi și în veci este același” (Evr. 13:8), constituie modelul desăvârșit de viețuire și de împlinire a omului autentic. Prin El și doar prin El persoana umană își redescoperă vocația filiației divine și pe cea a veșniciei. Curentele filosofiilor ateiste, seculariste și indiferentiste lasă omul lipsit de existență și de sens, neputându-i garanta nimic concret nici în viața aceasta trecătoare și nici în cea veșnică. Operează cu omul ca și cu un concept oarecare, fără să le pese de ceea ce se întâmplă cu adevărat cu acesta. De aceea, plasarea abordării antropologice în perspectiva eclesială are meritul de a descoperi nuanțele cele mai sensibile și mai profunde pe care le cunoaște persoana umană în definirea, desfășurarea și împlinirea sa.

PR. CONF. UNIV. DR. NICOLAE RĂZVAN STAN